

DİNDİŞİ ÖLÜM ÖTESİ ARAYIŞINDA İNSAN VE ARZULARI: SAN JUNİPERO ÖRNEĞİ

Nimet FERAH*

Öz

Bu çalışmanın konusu dindışı ölümsüzlük arzusunun doğası ve dijital cennet fikridir. Dijital cennet, Netflix film platformunda yayımlanan Black Mirror isimli dizinin San Junipero bölümünde işlenmiştir. Konu bu gönderim çerçevesinde mercek altına alınmıştır. San Junipero kurgulanmış bir gelecek projeksiyonu olarak değerlendirilebilir. Bu kurgu, kısa veya uzun vadede etkisini gösterecek yoğun mesajlar/gönderimler içermekle birlikte dindışı ölümsüzlük arzusunun rasyonelleştirilmesi, meşrulaştırılması ve somutlaştırılması açısından önemlidir. Çalışma dijital cennet San Junipero örneğinden hareketle dindışı ölümsüzlük arzusunun anlamını ve doğasını keşfetmeyi ve içerdiği mesajları analiz etmeyi hedeflemektedir. San Junipero dizi bölümü nitel araştırma yöntemine uygun bir şekilde vaka örneği olarak ele alınmış, fenomenolojik ve göstergebilimsel yaklaşım ile incelenip yorumlanmıştır. Sonuçta dinlerde yer alan ölüm ötesi hayatın ve cennetin seküler/dünyevi/teknolojik taklidi olarak kurgulanmış San Junipero ile yansıtılan dindışı ölüm ötesi arayışında ve ölümsüzlük arzusunun doğasında; inançsızlık (imansızlık), Tanrıyı, ölümü ve dünyevi sorunları aşma, nihilist güç istenci, yok olma korkusu ile baş etme ve acılardan kaçınma, zamana ve ölüme meydan okuma, her şeyden özgürleşme, hazcılık, akla, güce ve teknolojiye inanma, kozmik anlam arayışı gibi temel inanç ve motivasyonların olduğu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, İnanç, Ölümsüzlük Arzusu, Dijital Cennet, San Junipero.

* Dr., Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı
e-posta: nferah@bingol.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1092-7208

Atıf/Cite as: Ferah, Nimet. "Dindışı Ölüm Ötesi Arayışında İnsan ve Arzuları: San Junipero Örneği". *Dini Araştırmalar* 26/64 (Haziran 2023), 311-338.
<http://doi.org.10.15745/da.1283962>

The Man and His Desires in the Profane Afterlife Quest: The Case of San Junipero

Abstract

The subject of this study is the nature of the secular desire for immortality and the idea of digital paradise. Digital paradise is covered in the San Junipero episode of Black Mirror, which was released on the Netflix movie platform. The subject has been under the spotlight within the framework of this posting. San Junipero can be considered as a fictional projection of the future. This fiction is important in terms of rationalizing, legitimizing and embodying the non-religious desire for immortality, although it contains intense messages/ references that will have an impact in the short or long term. Based on the example of the digital paradise San Junipero, the study aims to explore the meaning and nature of the secular desire for immortality and analyze the messages it contains. With the qualitative research method, the San Junipero serial episode was handled as a case example, and it was analyzed and interpreted with a phenomenological and semiotic approach. As a result, in the non-religious pursuit of the afterlife and in the nature of the desire for immortality, which is reflected in San Junipero, which is fictionalized as a secular/earthly/technological imitation of the afterlife and heaven in religions; There are basic beliefs and motivations such as disbelief (unbelief), overcoming God, death and worldly problems, nihilistic will to power, coping with the fear of extinction and avoiding pain, challenging time and death, liberation from everything, hedonism, searching cosmic signifiante, belief in reason, power and technology, evaluated.

Keywords: Psychology of Religion, Faith, Desire for Immortality, Digital Paradise, San Junipero.

Summary

This article focused on the nature of the secular/non-religious/profane desire for immortality and the idea of a digital paradise. The subject is discussed with the example of San Junipero. San Junipero is an episode of the series Black Mirror, released on the Netflix movie platform. San Junipero is a future fiction depicting the idea of digital paradise. The narratives and messages in the content of San Junipero are important in terms of understanding the nature, meaning and characteristics of the human desire for immortality in the non-religious search for the afterlife. The subject is analyzed within the framework of this references.

With the qualitative research method, the San Junipero series episode was taken as a case study and analyzed and interpreted with a phenomenological and semiotic approach. Phenomenology is an abstracted (bracketed, epoche) intellectual activity on concepts that focuses on exploring the nature of things, experience, perceptions and meanings and describing them as they are. While obtained human experiences through semi-structured interviews can be examined within this framework, videos and documents can also be analyzed by this method. On the other hand, the fact that what is perceived and made meaningful is exhibited through a medium (media-text) and requires a language connects it to the human mind, desires and psychoanalytic processes, i.e. the subject, in the relationship of signified and signifier. Therefore, in this kind of phenomenological interpretation, semiotic techniques offer quite favorable possibilities for analyzing the cinematic narrative of desire. All the codes (symbols, images, messages in the narrative) presented in the series can thus be phenomenologically analyzed within the subject's religious or non-religious desire for immortality and its fiction. Within the framework of these methods and techniques, the phenomena and signs in the series were used to explore and understand the basic motivations, ideals and psychic processes related to the desire for immortality.

The main feature of the Black Mirror series is to portray a dystopic and sometimes tragic future within the phenomenon of how the technological world of the future will be and to where digitalization will lead. San Junipero has emerged with a more optimistic future fiction than the other parts of the series. In this fiction, it is handled that a person can create his own paradise, live the life he desires here forever, compensate for his deficiencies in life and achieve happiness here.

The desire for immortality is an existential problem of faith and this problem has religious, philosophical and scientific aspects. Thoughts and feelings about death and beyond are related to both existence and faith. At this point, the perspectives of religion, science and philosophy differ. San Junipero is a depiction of a paradise free from the pressures of religion and society, free from responsibility, and shaped according to the universal psychic needs of human beings. The non-religious search for immortality that emerges with San Junipero is nihilistic and posthumanist in nature. In the real world, man has to struggle with nothingness and non-existence, albeit in vain. Although the superhuman or posthuman cannot rule time and the universe under normal conditions, they can create their own digital universe. In San Junipero, time

and space are not a problem. The human/stored mind can be in the eighties one moment and in the nineties the next. It now has the capability to dominate time and space as it wishes. It is not clear whether this metaverse-like simulation, or rather this pre-metaverse fiction of an afterlife world, belongs to the people who live in it, or to those who built it, or to the state, or to the owner of the company. However, it is clear that there is an implicit fiction about the professional and commercial management of this desire beyond death. This is a reasonable situation that has nothing to do with religion in terms of managing the nature and desires of human beings as rational beings. In other words, there is a commodified desire for immortality. As a matter of fact, both Netflix, the producer of San Junipero, and TCKR Systems, which builds and manages San Junipero in the script, are companies that design and sell immortality, paradise and the worldly pleasures within it. In Baudrillardian terms, San Junipero, which stands as an artificial/virtual fulfillment of the desire for immortality in the non-religious search for the afterlife, resembles a fetish commodity presented as an alternative to God's paradise.

As a result, it has been evaluated that in the nature of the non-religious search for the afterlife and the desire for immortality reflected in San Junipero, which is constructed as a secular/worldly/technological imitation of the afterlife and heaven in religions; there are basic beliefs and motivations such as disbelief (unbelief), overcoming God, death and worldly problems, nihilistic will to power, coping with the fear of extinction and avoiding pain, challenging time and death, liberation from everything, hedonism, belief in reason, power and technology.

Giriş

Er ya da geç ölüm hayatımıza damga vurur. İnsan ölüme yazgılı bir varlıktır. O, kaçınılmaz bir şekilde her insanın yüzleştığı/yüzleşeceği bir gerçektir. Canetti “Babam öldüğünde yedi yaşındaydım, o ise otuz birinde bile değildi.” der. Ölüm karşısında insanın konumu psikolojiden sosyolojiye, felsefeden dine her alanda anlamlandırılmaya ve anlaşılmaya çalışılmıştır. “Ölüm nedir?” sorusu aynı zamanda “Hayatın anlamı ve insan nedir?” soruları ile özdeştir.

Bilim ve felsefe hayatın ve şeylerin doğasını anlamak ister. İnsanlık tarihinde Aristoteles’in ve Batlamyus’un evren modeli orta çağda çöktüğünde insanın evrene bakışı değişmiştir. Modern düşünce ve buna bağlı gelişmelerle yeni bir evren ve hayat anlayışı ortaya çıkmıştır. Dinin yerine bilimin ikame edilmeye çalışılması da tarihte modern düşüncenin bir ürünü olarak

ortaya çıkmıştır. Ne var ki bilim, hayata ve evrene dair yeni açıklama modelleri ile ilerleme fikrini perçinlemek istese de ölüm ötesi konusunda çok az şey söyleyebilmiştir. Bu konuda din her zaman, insanlara daha çok bilgi sağlayıcı olmuştur. Ahiret hayatı konusunda özellikle semavi dinlerin verdiği bilgiler insanın hayalinin ötesinde bir zaman ve mekân betimlemesi olarak düşünülebilir. Örneğin Tuba Ağacının özellikleri ve mahiyeti dinin anlattığı bir geleceğe aittir. Bilim ise somut verilerle ve gözlemlerle ilerler, bunlarla modeller oluşturur ve tahminde bulunmak ister. Dolayısıyla bilimsel açıdan Tuba Ağacı, hayali ve bilim dışı bir öge olarak kabul edilebilir. Yani bilimin gelecek projeksiyonu ve kurgusu daha farklı işler. Bilim için gelecek ve ölüm ötesinde insanı neyin beklediği/bekleyebileceği, daha somut çabalarla belki teknolojinin imkânları ile tasarlanabilir ve inşa edilebilir bir olgu olmak durumundadır. Bilim ve teknoloji nasıl Tanrıya ihtiyaç duymadan doğayı inşa ediyor ve bunda başarılı oluyorsa aynı şekilde gelecek ve ölüm ötesi de inşa edilemez değildir.¹

Postmodern çağda Tanrı misyonunu kendinde gören ya da diğer deyişle Tanrı rolüne soyunan yeni bir insan modeli söz konusudur. İnsan, ölümsüzlüğü ve yaratma yetisini (yetkisini) kendinde görmektedir.² Günümüzde en önemli teknolojik gelişmeler; elektronik, bilgi ve iletişim alanında ortaya çıkmış, robotik ve yapay zekâ çalışmaları ile zirveye taşınmıştır. Artık insan ötesi (*posthumanist*) bir çağın eşiğinde olduğumuz ilan edilmiştir. İletişimden eğlenceye, iş hayatından günlük yaşama, alışkanlık ve beklentiler bu olgulara göre şekillenmeye başlamış, dijitalleşme insanlara çok şey vaat eder hâle gelmiştir. Bu vaatlerden birisi de insanın geleceğine yönelik bir gönderim/hayal olarak dijital cennettir. Çalışma açısından dijital cennetin yakın/uzak gelecekte imkân dairesinde olabilirliğinden ziyade bu gönderimin belirlenimleri ve inananlar için anlamı ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada dindışı bir gönderim olarak dijital cennet kurgusunun insanlara mesajlar verdiği savunulmaktadır. “Bu tür bir olgunun/kurgunun/gönderimin anlamı nedir?” sorusundan hareket edildiğinde; cennet ve sonsuz hayat isteğinin temelinde -intihar ya da yaşamı reddetme gibi istisnalar sayılmazsa- tüm canlılarda olduğu gibi biyopsikolojik özsel bir özellik ya da eğilim olarak insanın hayatta kalma refleksi, var kalma isteği ve yok olma korkusunun yansımaları yani sonsuz hayat ve ölümsüzlük arzusu olduğu tahmin edilebilir.³

¹ Adem Sağır, *Ölüm Sosyolojisi* (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2014), 376-380.

² Memduh Özdemir, “Kutsalın Ölümü”, *Hece* 234-235-236 (2016), 85.

³ Mehmet Türkeri, *Hayatın Anlamı ve Ölüm-süzlük* (Antalya: Lotus Yayınevi, 2016), 11-12.

Sonsuz hayat ya da ölümsüzlük inansın ya da inanmasın herkesin arzu ettiği bir istek şeklinde düşünülebilir.⁴ Burada çalışmanın bağlamı gereği dijital cennet fikrini önemli kılan dindışı ölümsüzlük arzusunu yansıtıyor olmasıdır. Dijital cennet ya da dindışı ölüm ötesi arayışının psikolojik bağlamı nedir, bu arayış insanın hangi ihtiyaçlarına cevap verme iddiasındadır ve bunun dindeki ahiret inancından farkı nedir? Bu çalışmada teknolojik bir öngörü ya da bir arzu olarak ortaya çıkan dijital cennet kurgusunun psikik zemini ve implikasyonları ile insanın dindışı ölüm ötesi arayışını San Junipero örneğinden hareketle incelemek hedeflenmiştir. Netflix film platformunda yayımlanan Black Mirror isimli dizinin San Junipero bölümü, dijital cennet fikrinin somutlaştırıldığı bir örnek olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kurguda; insanın kendi cennetini oluşturabileceği, burada arzu ettiği hayatı sonsuza kadar yaşayabileceği, yaşamdaki eksikliklerini burada telafi edebileceği ve mutluluğu yakalayabileceği işlenmektedir. Böylelikle dinin ve toplumun baskısından uzak, sorumluluğun olmadığı, insanın evrensel psikik ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiş bir cennet tasviri karşımıza çıkmaktadır.

Dijital cennet San Junipero örneği ele alınmadan önce ilk etapta ölüm ve ölüm ötesi, psikolojik bağlamı ile etüt edilmiş, daha sonra dindışı görünümle ortaya çıkan seküler/profan ölümsüzlük arzusunun yansımaları ve ölüm ötesi arayışı incelenmiştir. Sonrasında ise bu arzunun teknolojik evrimi ve San Junipero örneği ile hangi psikik öğelerin aktif bir şekilde kullanıldığı, dindışı ölümsüzlük ve cennet arzusunun karakteristiği ve bunların psikolojik fonksiyonu yorumlanmıştır.

1. Ölüm ve Ölüm Ötesine İlişkin Psikoloji

“Öldüğüme gam yemem mezarda taşım garip!”

Hafız Şerif

Ölüm, insan için her zaman en büyük düşünsel sorunlardan birisi olmuştur.⁵ Ölümün ne olduğuna ilişkin oldukça farklı tanım ve açıklamalar yapılmıştır. İstılahta dünya hayatının zeval bulması, bitmesi, sona ermesi; ruhun bedenden ayrılması anlamına gelen ölüm, tıbbi açıdan kalp ya da beynin fonksiyonlarını yitirmesi sonucu yaşamsal belirtilerin ortadan kalkması şeklinde tanımlanmaktadır. Kimileri için ölüm bir son değil bir başlangıç ve sevilen kişilere kavuşmak demektir.⁶ Kimileri içinse hayatı tamamlayan ve anlamlı

⁴ Mahmut Kaya (ed.), *Felsefe ve Ölüm Ötesi* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2013), v.

⁵ Fuat Kaya, *Ölüm Kitabı* (İstanbul: Ark Yayınları, 2002), 9.

⁶ Saliha Uysal, *Ölüme Uyanmak* (İstanbul: Marmara Akademi Yayınları, 2019), 48-50.

kılan bir şeydir, hayatı doğru yorumlamak ölümün anlaşılması ile mümkündür.⁷

Ölüm ya da ölmek hem bir olay hem de bir süreçtir. Bu olay ve süreç içerisinde benlik sürekliliğini kaybetme de dâhil olmak üzere, ölüme ilişkin birçok kaygı ve korku ortaya çıkmaktadır. Bu karmaşık duygusal süreçte; belirsizlik, bedenini kaybetme endişesi, kontrolsüzlük ve denetim kaybı, acı duyma, yalnızlık, sevdiklerini kaybetme, agoni⁸ gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir. Dahası insan sadece ölüm olayına karşı korku ve kaygı hissetmemektedir. İnsanlar, somut bir şekilde -gerek kendisinin gerek başkasının olsun- ölümden sonra meydana gelecek şeylere ilişkin de korku ve kaygı yaşayabilmektedirler.⁹

İvan İlyiç'in Ölümü hikâyesinde Tolstoy, apandisit nedeniyle ölüme doğru giden kahramanın dilinden ölüm sürecine ve ötesine ilişkin bir insanın ne tür korku ve kaygılar taşıyabileceğini ayrıntılı bir şekilde betimlemiştir:

O anda meseleyi bambaşka yönden gördü: "İş ne körbağırsakta, ne de böbrekte; hayat ve ölümdede... Öyle ya. Bir hayat vardı; şimdi de gidiyor... Gidiyor ve bunu tutmak elimde değil... Evet. Ne diye kendimi aldatayım? Ölmekte olduğum, benden başka herkesçe bilinmiyor mu? Hafta, gün meselesi... Hatta belki de şimdi... Demin ortalık aydınlıktı, şu anda karanlık... Buradayım. Birazdan oraya gideceğim! Nereye?..." Birdenbire buz kesildi, nefesi durdu. Yalnız kalbinin vuruşlarını duyuyordu. "Ben yok olacağım. O zaman ne olacak acaba?... Hiçbir şey olmayacak. Yok olunca nerede olacağım? Yoksa ölüm... Hayır istemem!"¹⁰

Ölüm, insanın kendi öz varlığını tehdit eden bir olgudur. Bilinçaltı kendi ölümünü kabul etmez. Bilinçaltı için bu dünya hayatının bir sonu olduğunu tasavvur etmek kabul edilebilir bir şey değildir. Bu nedenle ölüm hep belli sebeplere -hastalık, yaşlılık, doğal nedenler ya da başkası tarafından öldürülmek gibi- atfedilen bir şey olmuştur. Ölüme sebebiyet vermek ya da ölüm sebepleri hep kötü addedilmiş ve ölüm insan için her zaman tatsız bir hadise olmuştur.¹¹ Ölüme karşı gösterilen tutumlar kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir.

⁷ Kaya, *Felsefe ve Ölüm Ötesi*, v.

⁸ Kısa veya uzun süreli can çekişme.

⁹ Hayati Hökelekli, *Ölüm, Ölüm Ötesi Psikolojisi ve Din* (İstanbul: Dem Yayınları, 2008), 40-42.

¹⁰ Tolstoy, *İvan İlyiç'in Ölümü*, çev. Nihal Y. Taluy (İstanbul: MEB, 1963), 37.

¹¹ Elisabeth Kübler-Ross, *Ölüm ve Ölmek Üzerine* (Ankara: APRIL Yayıncılık, 2010), 12.

Ölüm karşısında kaygı hissetmek en temel insani duygulardan birisidir. Kişilik ve gelişime etki eden bu kaygı, doğumdan itibaren varlığını hissettiren ve hayat boyu devam eden bir olgudur. Ölüm kaygısı (*death anxiety*), insanın artık var olmayacağına, sahip olduğu her şeyi kaybedeceğine ve bir hiç olabileceğine yönelik bir duygudur.¹²

Yaşlandıkça ya da ölüme yaklaştıkça hayat boyu hissedilen var olma duygusu/sürekliliğin biteceği kaygısı artmakta ve hayata ilişkin en güçlü arzuların gücünü yitirdiği hissi oluşmaktadır.¹³ Bu, ölüm korkusuna karşı bir savunma mekanizması olabilir. İnsan, ölünceye dek arzuları ve süreklilik hissi bit(e)mez. Çünkü benlik ya da öz kimlik/kişilik kendini süreklilik ile var kılabilen/meşrulaştırabilen bir şeydir. Diğer deyişle benlik/kimlik/kişilik kendini süreklilik ile devam ettirebilir. Bu, onun öz niteliğidir. Aksi halde çok büyük/ağır biyo-patolojik bir sorundan şüphe edilmelidir. Bebekken, çocukken, gençlikte ve yaşlılıkta -ve dahi ölmek üzere olan- “ben” hep aynı kişidir. İnsan sürekliliğini yitirmek istemez ve buna direnir. Dolayısıyla ölümsüzlük arzusu, ölüm gibi evrensel ve psikolojik bir gerçekliktir. Bu gerçek, insanın sınırlı yaşama verdiği tepki, devamlılık ve yok olmama isteği ile ilgilidir.¹⁴

Ölüm ötesine inanç, mahiyeti farklı olsa da, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren hemen her din ve gelenekte var olagelmıştır.¹⁵ İnsanın psikolojik ihtiyaçları arasında ölümü anlamlandırma ve ölümsüzlük arzusu evrensel bir değer taşımaktadır. Ölümsüzlük arzusu sınırlı yaşamı aşmak, yok olma düşüncesini yenmek, ölümün üstesinden gelebilmek için ruhsal bir ihtiyaçtır.¹⁶ Yapılan araştırmalar ölüm ötesine inancın ölümü kabullenmede ve yas sürecini hafifletmede büyük bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.¹⁷ Bunlarla birlikte ölüm ötesine inanma(k) gerek akaid gerekse psikoloji açısından pek çok veçhesi bulunan bir ögedir. Özellikle İslam inancı dairesinde düşünüldüğünde ahiret inancı psikolojizmin ötesinde ontolojik bir belirlenim olması hasebiyle, varoluşsal bir anlamlandırma, adalet duygusunun tatmini, sonsuz

¹² Gonca Karakuş vd., “Ölüm ve Ölüm Kaygısı”, *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi* 21/1 (01 Şubat 2012), 42.

¹³ Kübler-Ross, *Ölüm ve Ölmek Üzerine*, 13.

¹⁴ Mustafa Koç, “Ölümsüzlük Arzusu ve Birey Üzerindeki Etkileri”, *EKEV Akademi Dergisi* 2/3 (2000), 61.

¹⁵ Ümit Horozcu, “Ahiret İnancı ve İnsan Psikolojisi”, *Din ve Hayat* 16 (2012), 105.

¹⁶ Koç, “Ölümsüzlük Arzusu ve Birey Üzerindeki Etkileri”, 61.

¹⁷ Hökelekli, *Ölüm, Ölüm Ötesi Psikolojisi ve Din*, 63-67.

azap ile sonsuz nimetler karşısında ümit ve korku arasında bir motivasyon kaynağıdır.¹⁸

Ölüm ve ötesini anlamlandırmak hayatı anlamlandırmak ile eş değerdir. Ölüm ötesine inanma ya da inanmama bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁹ İnsanların çoğunluğu her zaman hayatın devamlılığına inanmaya ihtiyaç duymuştur. Bu kolektif bilinçaltının temelinde yer alan bir olgu şeklinde yorumlanabilir.²⁰ Rank'a göre ölümsüzlük arzusu çocuğun yaşamı incelendiğinde keşfedilebilir. Çünkü çocuk için ölüm tasavvur edilemez bir şeydir. Çocuk ölümü yadsır. Yani çocuksu yaşam ölümü kabul etmez. Bu nedenle insan ölüm ötesini bilemez. Ancak ruh doğum öncesini bilebilir. İnsanın ölümsüzlük arzusu da buradan türetilir ve anlaşılabilir. Çünkü ölümsüzlük arzusu ve sonsuz yaşam fikri doğum öncesinde deneyimlenmiş hazzın ve mutluluğun devamını niteliğindedir.²¹ Ancak Adler için bu durum farklıdır çünkü ona göre insan gelecek odaklı (teleolojik, ereksel) bir varlıktır. İnsandaki ereksellik onun tüm yaşantısını şekillendirir, ölümsüzlük istek ve inancı da bu şekilde anlaşılmalıdır. Yetersiz/eksik duyguların tatmini ve üstünlük isteğinin bir sonucu olarak insan yapıp ettikleri ile kalıcı olmak, kalıcı eserler bırakarak ölümsüz olmak istemektedir.²² Her hâlükârda felsefi veya varoluşsal açıdan düşünüldüğünde insan, ölüm karşısında ölümsüzlüğü, sonluluk karşısında sonsuzluğu, acı karşısında hazzı, umutsuzluk karşısında umudu, kötülük karşısında iyiliği ve her zaman hakikati arayan ve yaşamı anlamlandırmaya çalışan bir varlıktır.²³

İnsanın ölümsüzlük isteğinin psiko-sosyal ve felsefi açıdan pek çok açıklaması yapılabilir ve bu açıklamaların evrensel özellikler olduğu savunulabilir. Ancak varoluşsal, duygusal, motivasyonel ve psikanalitik açıklamaların ötesinde ölüm ve ahirete ilişkin inanç ve düşünceler dinlerin odağında yer almaktadır.²⁴

¹⁸ Horozcu, "Ahiret İnancı ve İnsan Psikolojisi", 105-107.

¹⁹ Kaya, *Ölüm Kitabı*, 9-11.

²⁰ Koç, "Ölümsüzlük Arzusu ve Birey Üzerindeki Etkileri", 61.

²¹ Otto Rank, *Doğum Travması* (İstanbul: Metis Yayınları, 2014), 163.

²² Nimet Ferah, "Bireysel Psikoloji ve Din", *Toplumbilimleri Dergisi* 8/15 (2014), 195-208; Alfred Adler, *Yaşamın Anlam ve Amacı*, çev. Kamuran Şipal (İstanbul: Say Yayınları, 2011c), 246.

²³ Aysun Gür, "Yaşam ile Ölüm İlişkisinin Açıklığı Olarak Dünya: Fenomonolojik Bir Heidegger Okuması", *Yaşam ve Ölüm Felsefesi*, ed. A. Kadir Çüçen (Bursa: Sentez Yayıncılık, 2017), 24.

²⁴ Koç, "Ölümsüzlük Arzusu ve Birey Üzerindeki Etkileri", 61.

Ahret inancı dinlerin en önemli esaslarından birisidir. Özellikle İslam için olmazsa olmaz bir itikad meselesidir. Modern Batı düşüncesi dünyayı dindışı ve dinî olarak bölünce ve bölünmeye ölüm ötesi de eklenince üç farklı dünyadan bahsedilir hale gelmiştir.²⁵ Şimdi ise ölüm ötesinin de dindışı ve dinî olarak bölünmesi ortaya çıkmıştır. Sonuçta San Junipero'nun, transhümanizm gibi akımların tekno-aşkınlık ideolojisini ve ölüm ötesi kurgusunu yansıtan önemli bir örnek olduğu savunulabilir.²⁶ Bu örneğin incelenmesi ile dindışı ölüm ötesi arayışında insanın konumu ve ölümsüzlük arzusunun doğası anlaşılabilir.

Burada göz önünde tutulması gereken husus, evrensel ve bilimsel olduğu kabul edilen açıklamalar dindışı ya da din karşıtı bir görünümde sunulması ve ideoloji hâline getirilmesidir. Bu çalışmada “dindışı” olarak nitelenen ölümsüzlük arzusu, dinin vazettiği ahret hayatına inanmayanların lanse ettiği bir ölüm ötesi arayışının ifadesidir. Bu arayışın anlaşılabilmesi açısından aşağıda ölüm karşısında inançsız insanın konumu ve daha somut düzeyde ortaya çıkan çabaları kısaca incelenmeye çalışılmıştır.

2. Ölüm Karşısında Dindışı Arayışlar

Pascal otuz dokuzuna kadar yaşadı, ben yakında otuz yediyim. Onun kaderiyle hesaplarsak benim temiz iki yılım daha var! Ne acele! O, Hıristiyanlığın savunması için düzensiz fikirler bıraktı arkasında. Bense, insanın ölüme karşı savunulması üzerine düşüncelerimi toparlamak istiyorum.²⁷

Ölüm ve ötesine ilişkin düşünceler ve duygular hem varoluş hem de inanç ile ilgilidir. Ölümsüzlük isteği varoluşsal bir inanç sorunudur ve bu sorunun dinî, felsefi ve bilimsel veçheleri olduğu söylenebilir. Bu noktada dinin vazettileri ile bilim ve felsefenin bakış açısı farklılaşır.²⁸

Ölüm karşısında dört tür yaklaşımdan bahsedilebilir. Bunlardan ilki “Doğumdan önce nasıl bir bilinç yoksa ölümden sonra da bir bilinç yoktur.” de-

²⁵ Faruk Karaarslan, “Post Seküler Din Halleri ve Dinin Dijitalleşmesi”, *Dijitalleşen Din*, ed. Mete Çamdereli vd. (İstanbul: Köprü Kitapları, 2015), 19-20.

²⁶ Sertaç Timur Demir, “Doğum Öncesinden Ölüm Sonrasına Sonsuzluk Tasarısı olarak Teknolojikleştirilmiş Yaşam”, *Journal* 12/2 (Haziran 2022), 173-203.

²⁷ Elias Canetti, *Ölüm Üzerine* (İstanbul: Payel Yayınları, 2007), 10.

²⁸ Metin Yasa, “Ölümden Sonra Hayatın Psikolojik Değeri”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 22/5 (2001), 75-82; Türkeri, *Hayatın Anlamı ve Ölüm-süzlük*, 12-13.

mektedir. Bununla ilişkilendirilebilecek bir diğer yaklaşım ise “Hayatın öncesine ve sonrasına ilişkin bir bilgimiz olmadığı için bu konuyla uğraşmak anlamlı değildir.” savını ortaya atmaktadır. Bunlara karşın ölümden sonra yaşam olduğu inancı hem dinlerde hem de bazı öğretilerde rastlanan en sık açıklama tarzı olarak kabul edilebilir. Sonuncu görüş ise beden yok olmuş olsa bile ölümden sonra bilincin devam ettiğine yönelik yaklaşımları ifade etmektedir.²⁹

Ölümsüzlük arzusu da farklı şekillerde tezahür edebilir. Koç’a göre; madenin ezeli ve ebedi olduğunu savunan materyalist felsefenin bir yansıması olarak maddi ölümsüzlük (1), neslin devamını ve gen tevarüsünü ifade eden biyolojik ölümsüzlük (2), dünya hayatında kalıcı eserler bırakarak gelecek kuşaklarca yaptıkları ile anılmayı ifade eden sosyal ölümsüzlük (3), bedenden ayrı bir varlık olarak ruhun reenkarnasyon gibi olguları içine alan ve devamlılığını belirten ruhi ölümsüzlük (4), dinlerde betimlenen ve sonsuz yaşamı ifade eden ferdi ve şahsi ölümsüzlük (5).³⁰

Bir yaşam felsefesi olarak dindışı bir hayatı benimseme ve sürdürme insanın özgür iradesi dâhilindedir. Yok olma fikri bazı insanlar için kabul edilemez, insanı çıldırtacak bir düşünce iken bazı ateistler için bu, ölümü sağlıklı bir şekilde kabullenmenin yoludur. Bazı insanlar içinse ancak ölüm ile tanımlandığında insan ontolojik olarak açıklanacak ve anlaşılabilir bir varlıktır. Yaşamın manası da buna göre belirlenir. Ölümlülüğün farkında olan bir ölümlü olarak insan için ölüm bir son, bir yarıda kalma ve belirsizlik demektir. Bu nedenle ölüm; hayatın sonunda olan bir şey değildir, hayatı işgal eden bir şeydir. Böylelikle yaşam kırılğan hâle gelir ve değer kazanır. Öte dünya bu noktada önemsiz bir meseledir. Zira bu düşüncede öte dünyaya yer yoktur.³¹ Kimileri içinse alternatif bir öte dünya planı yapmak ve yaratmak bilimin dâhilinde mümkündür. Bunun için sadece biraz zamana ihtiyaç vardır.³²

Gılgamış’tan Deli Dumrul’a, eski Mısırlıların mumyalama yöntemlerinden günümüzün dijital teknolojilerine kadar ölümsüzlük arzusu, ölümü aşma düşüncesi gerek efsanevi ya da dinî gerekse somut ya da ütöpik bir biçimde kendini göstermektedir. Ölüme karşı ab-ı hayat veya mucizevi bir ilaç bulma isteği de bu çabalar içerisinde değerlendirilmelidir. Ölümsüzlük arayışı insan-

²⁹ Uysal, *Ölüme Uyanmak*, 48-52.

³⁰ Koç, “Ölümsüzlük Arzusu ve Birey Üzerindeki Etkileri”, 63-64.

³¹ Todd May, *Ölüm* (İstanbul: Say Yayınları, 2019), 32, 102, 134.

³² Nihat Karademir, *İnsanın Ölümsüzlük Arayışı (Birinci Kitap)* (İstanbul: Lejand Kitap, 2021), 266-282.

lık tarihi kadar eskidir.³³ Adem ve Havva'nın cennetten sürülmesi ve insanın asıl yurdunun burası olmadığı fikri ile Platon'un ötelelerde ideal âlem tasavvuru ve gerçeğın/ruhın oraya ait olduğunu söylemesi bir yerde örtüşür. Ancak Platon, öldükten sonra insanın ezeli döngüde ruh göçüyle yeniden dünyaya dönebileceğine, felsefe ile arınmış olanların ise özel bir yere sahip olacağına ve bedensiz yaşayabileceğine inanır.³⁴ Bu noktada semavi dinlerin resmettiğı öte dünya ile insan tasavvuru ölüm ötesi arayışı farklılaşmaktadır.

Ölümsüzlük arzusu doğal/fıtri bir özellik olarak her insanın zihninde/ruhunda mevcuttur. Ölümsüzlük arzusu insanın en temel duygularından birisidir. Çünkü inansın ya da inanmasın her insanın ölümden sonra anılarda yaşamayı ya da bıraktığı eserlerle tarihe geçmeyi, adının torunlarında, mezar taşlarında, cadde ve meydanlarda devam ettirilmesini istemesi ruhun ölümsüzlük isteğinin bir tezahürüdür. İslam düşünürleri insanın mahiyetini, ölüm ve ahiret ilişkisini incelerken ruhun bekasını ispatlamaya çalışmışlardır. Buna göre cismani ya da fâni bir beka arayışı beyhudedir. Aslıolan ruhun ölümsüzlüğü ve ahiret hayatının ruhaniliğidir.³⁵ Felsefenin, ölüm ve ötesini rasyonalist bir şekilde açıklaması olağan bir durumdur.³⁶ Buna karşın ateizm ile karakterize olmuş materyalizm, pozitivizm, pragmatizm, nihilizm gibi akımlar ölüm ve ötesini anlamak için doğası gereğı dine ve Tanrıya karşıttır.

Her hâlükârda insanın ölüm ötesine ilişkin bilgisi kısıtlıdır. Bu konuda dinlerin vazettiğinden başka insanın elinde çok fazla bilgi yoktur. Felsefe ve bilimin söyledikleri dine kıyasla oldukça sınırlı kalmaktadır, denilebilir. Asırlar boyunca insanların ölüme ilişkin ritüel ve inançlarını din şekillendirmiştir. Ölüm ve ölüm ötesi, din ve Tanrı ile anlamlandırılmıştır. Ancak geçmişte doğal olarak dinin işlevsel olduğu anlam sistemlerini günümüzde geçersiz kılacak ve dinin yerine ikame edilmeye çalışılan pek çok alternatif üretilmeye çalışılmaktadır. Özben tarafından tarif edilen yapay kutsallıklar bunun iyi bir örneğidir. Bu örnekte seküler olandan/alandan kutsallıklar üretilmektedir. Seküler yaşama teknolojinin eklemlenmesi ile eski kutsalların ilga edilmesi ve yerine yeni kutsal alternatiflerin sunulması durumu başka bir boyuta taşımaktadır. Tanrısız din ve maneviyat, insanın kurguladığı ve her şeyini kontrol ettiği bir evrenin imkânı dâhilinde kendini dayatmaktadır.³⁷

³³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bk. Karademir, *İnsanın Ölümsüzlük Arayışı (Birinci Kitap)*.

³⁴ Platon, *Phaidon*, çev. Suut K. Yetkin - Hamdi R. Atademir (İstanbul: MEB, 1989), 72, 112-128.

³⁵ Kaya, *Felsefe ve Ölüm Ötesi*, vii-viii.

³⁶ James Royce, *Ölümsüzlük Düşüncesi*, çev. Mehmet Demirtaş (Antalya: Otorite Yayınları, 2021), 65-66.

³⁷ Mevlüt Özben, *Yapay Kutsallıklar* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015), 200-201.

Aslında bu tür bir inanç/inançsızlık Yunan mitolojisinde kendini göstermiş ve modern psikoloji tarafından daha kabul edilebilir bir zemine oturtulmuştur. Daha az dogmatik ve inanç gerektirmeyen, din benzeri bir görünümde ortaya çıkan mitolojik hikâyeler sizden inanç talep etmemekle birlikte bir anlatı ortaya koymaktadır. Burada cezbedici/çeldirici bir yön bulunmaktadır. Tanrılar ve insanlar ölümsüzlük dışında birbirine benzerdir. Yani Yunan mitolojisinde insanları Tanrılardan ayıran en önemli özellik ölümlülüktür.³⁸ Fakat modern insan bu farkı da aşma eğilimindedir. Tanrı'nın yerini ve fonksiyonlarını ele geçirme niyetliliğinde insan daha ötesine geçme arzusunda.

Modern düşüncede insanın hayatı anlamlandırması için dine ihtiyaç yoktur. Çünkü bireyin hayatı anlamlandırması için dindışı birçok kaynağı olduğu savunulabilir. Kozmik bir anlam yokluğunda kişisel bir anlam oluşturma, yaratıcılık ve ölüm gibi bir sona rağmen yaşamdan keyif alabilme bu noktada bireyin içsel kaynağı ve motivasyonu olabilir. Böylece birey yaşamı inşa eder ve anlamlandırır.³⁹ Hayatı ve ölümü anlamlandırmak insanın en büyük problemlerinden birisidir. İnsan bu dünyada evrenin büyüklüğünün yanında bir hiç hükmündedir. O hâlde yaşamın anlamı nedir? İnsanın önemsiz yaşamını anlamlı kılan şey nedir? Esasında San Junipero'nun böyle bir kozmik anlam ihtiyacını sonsuzluk fikri ile irdelediği savunulabilir.⁴⁰

Özetle bilim ve teknoloji ölüm ötesini de anlamlandırmak ve inşa etmek istemektedir. Doğaya bağımlı beden sınırlılığın kurtularak kusursuzlaşmak isteyen ve üstün bir yapay zekâ üretme ereğine yaklaşan insan(lık) bir bilinç yaratmak istemektedir. Bu akıl/ruh/nefs yaratma ile eşdeğer bir iddiadır. Bu insanı aşan (*transhuman, posthuman*) bir şeydir. Yakın zamanda Primo-Posthuman olarak isimlendirilen bir tasarımdan bahsedilmektedir. Bu tasarım *hızlandırılmış bir beyin kapasitesi, daha geniş frekans aralığında sesi algılayabilen kulaklar, veri saklama kapasitesi nano-teknolojik olarak geliştirilmiş bir bellek, daha esnek tendon ve eklemler, kardiyo-vasküler değerleri gösteren bir bilgi ekranı, güneşin zararlı etkilerinden korunmak için kendinden UV ışını kalkanı olan bir cilt, kendini yenileyebilen ve hep genç görünen bir yüz* vaat etmektedir.⁴¹ Böylelikle insanlığın ve medeniyetin ilerlemesi teknoloji aracılı-

³⁸ André Green, *Yazı ve Ölüm* (İstanbul: Metis Yayınları, 2018), 125.

³⁹ Irvin Yalom, *Varoluşçu Psikoterapi* (İstanbul: Kocabalı Yayınevi, 2001), 668-692.

⁴⁰ James Cook, "San Junipero and the Digital Afterlife", *Black Mirror and Philosophy*, ed. David Kyle Johnson (USA: John Wiley & Sons, 2020), 110-112.

⁴¹ Benzer bir şekilde fakat bu kez insanın sentetik bir madde ile tesadüfen Tanrısal güçlere kavuşabileceği fikri 2014 Netflix yapımı *Lucy* adlı filmde işlenmiştir. Tesadüfen beynin tümünün çalışmasını sağlayan bu ilaç sayesinde *Lucy* isimli kadın, zaman da dahil her şeyi kontrol edebilir hale gelmiştir.

đı ile olacaktır. Kimileri için oldukça heyecan verici bu düşünceler âdeta yeni bir dünya ve yeni bir inanç empoze etmektedir.⁴²

Teknoloji ve sağlık alanındaki gelişmeler şu an için insana ölümsüzlük sunamasa da en azından yaşam kalitesini artırma, ölüm sorununu hafifletme, insan ömrünü uzatma, yaşlanmayı geciktirme (*antiaging*) için kolektif bir çaba içerisinde. Dahası ileride bulunacak bir teknolojinin hayali ile ceket dondurma sektörü ortaya çıkmıştır. Teknolojinin ortaya çıkardığı/çıkara-bileceği bu dönüşümler kurumsal ve ticari niteliktedir.⁴³ Ölüm ötesini dijital teknoloji ile dizayn etme ve sanal cennet fikri tüm bu olgulardan bağımsız düşünülmemelidir. Çalışmanın sınırlılıkları ve amacına uygun bir şekilde bu noktada ön plana çıkan, bu fikrin altında yatan ruhsal süreçlerin doğası ve bu arayışın dindışı özelliğidir. Bu bağlamda San Junipero örneğinde konu analiz edilmeden önce çalışmanın yöntemine kısaca değinilecektir.

3. Yöntem

San Junipero'nun içeriğinde yer alan anlatı ve mesajlar, dindışı ölüm ötesi arayışında insanın ölümsüzlük arzusunun doğası, anlamı ve karakteristiği bağlamında analiz edilip yorumlanmıştır. Burada dindışı ile kast edilen çoğunlukla ilk anlaşıldığı şekli ile ateist görünümde ortaya çıkan fikirlerdir ki: transhümanizmin dindışı karakteri, ateist ya da nihilist bazı filozofların fikirleri ile birlikte satır aralarında verilmiştir. Sınırlılıkların belirlenmesi açısından bir diğer husus dindışı kullanımında hangi dinlerin referans alındığıdır. Bu anlamda çalışmanın temel referansı İslam'dır.

Çalışma nitel araştırma yöntemine göre dizayn edilmiştir. Buna göre San Junipero dizisi örnek olay olarak ele alınmış, dizideki mekân, zaman, içerik ve anlatı analizlerinde fenomenolojik (görüngübilimsel), semiyotik (göstergebilimsel) ve yorumlayıcı bir anlayış benimsenmiştir.⁴⁴ Fenomenoloji şeylerin doğasını, deneyimi, algıları ve anlamları keşfetmeye ve oldukları gibi tanımlamaya odaklanan kavramlar üzerinde soyutlanmış (parantez içine alınmış, *epoche*) düşünsel bir faaliyettir. Yarı yapılandırılmış mülakatlar ile elde edilen

⁴² Ezgi Ece Çelik, "Antroposen ve Posthuman İnsan Çağı'nda İnsan Sonrası Olmak", *Cogito İnsan Sonrası* 95-96 (2019), 151.

⁴³ Sağır, *Ölüm Sosyolojisi*, 302.

⁴⁴ Yorumlayıcı yöntem için Bk. W. Lawrance Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I*, çev. Sedef Özge (Ankara: Yayınodası Yayıncılık, 2013), 130-141.

insan deneyimleri bu çerçevede incelenebilirken videolar ve dokümanlar da bu yöntem ile analiz edilebilmektedir.⁴⁵

Fakat algılanan ve anlamlandırılan şeyin bir araç (medya-metin) ile serimleniyor oluşu ve bir dili ihtiza etmesi onu, imlenen ve imleyen ilişkisi içerisinde insan zihnine, arzularına ve psikanalitik süreçlere yani özneye bağlamaktadır. Dolayısıyla bu tür bir fenomenolojik yorumlamada dindışı arzusunun sinematik anlatımının çözümlenmesi için göstergebilimsel teknikler oldukça elverişli imkânlar sunmaktadır. Dizide sunulan bütün kodlar (simgeler, imgeler, anlatıdaki mesajlar) böylelikle fenomenolojik açıdan öznenin; dinî ya da dindışı ölümsüzlük arzusu ve kurgusu dâhilinde analiz edilebilir hâle gelmektedir.⁴⁶ Bu yöntem ve teknikler çerçevesinde dizideki fenomen ve göstergeler ölümsüzlük arzusuna dair temel motivasyon, ideal ve psişik süreçleri keşfetmek ve anlamak için kullanılmıştır.⁴⁷

4. San Junipero: Dindışı Ölüm Ötesi Arayışı ve Ölümsüzlük Arzusunun Doğası

O halde, dedi, yeniden yaşamak varsa, yeniden yaşamak, ölümlerden yaşayanlara giden bir doğuştur.⁴⁸

Greko-romen dünyada yeniden diriliş yoktur.⁴⁹

San Junipero Netflix platformunun Black Mirror dizi serisinin bir bölümüdür. Black Mirror serisinin temel özelliği geleceğin teknolojik dünyasının nasıl olacağı ve dijitalleşmenin nerelere varacağı olgusu içerisinde bazen distopik bazen de trajik bir gelecek resmetmesidir. Black Mirror isimindeki ayna ve karanlık vurgusu metaforik açıdan bizi yansıtan geleceğin karanlık yüzü

⁴⁵ John W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Temel Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma Yöntemleri*, çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013), 102, 195.

⁴⁶ Mehmet Turan, “Kuyu Filmindeki Arzu Kavramının Lacancı Psikanalitik Yaklaşım Çerçevesinde Çözümlenmesi”, *Selçuk İletişim* 7/4 (Ocak 2013), 114; Umut Tümay Arslan, “Aynanın Sırları: Psikanalitik Film Kuramı”, *Kültür ve İletişim* 12 (1)/23 (Ağustos 2009), 9; Esra Sanıye Tuncer, “Göstergebilimin Çözümleme Modelleri Işığında Reklam Anlatıları”, *Atatürk İletişim Dergisi* 20 (Aralık 2020), 75.

⁴⁷ Özne ve psikanalitik süreçlerin keşfedilmesi ve anlaşılması açısından göstergeler analiz edilebilir ve yorumlanabilir. Analiz edilecek malzeme bazen rüya, bazen de film ya da edebi bir metinden gelebilir. Bu tekniğin örnek kullanımları için bakınız; Saffet Murat Tura, *Şeyh ve Arzu* (İstanbul: Metis Yayınları, 2002), 104.; Slavoj Žizek, *Yamuk Bakmak / Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş* (İstanbul: Metis Yayınları, 2005).

⁴⁸ Platon, *Phaidon*, 72.

⁴⁹ Türkeri, *Hayatın Anlamı ve Ölüm-süzlük*, 15.

ve belirsizliğini imlemektedir. Ancak San Junipero, dizinin diğer bölümlerine nazaran daha iyimser bir gelecek kurgusu ile ortaya çıkmıştır. Hatta San Junipero'nun bir Queer ütopyası olduğu ve bunu gerekçelendirdiği de düşünülebilir.⁵⁰ Konunun anlaşılması açısından dizinin hikayesine kısaca değinmekte yarar vardır.

Heaven is a Place on Earth (Cennet dünyada bir yerdir) isimli Őarkı ile baŐlayan dizinin giriş sahnesinde Kelly ve Yorkie isimli iki genç kadın, Şirin bir sahil kasabasında barda buluŐmaktadır. Tarih 1987'dir ve bu kasabanın adı San Junipero'dur. Yorkie utangaç, çekingen ve içine kapanık birisidir. Kelly ise Yorkie'nin aksine özgüveni yüksek cüretkâr ve atılgandır. Tuckers⁵¹ isimli barda ilk defa tanışan ikili arasında eŐcinsel bir iliŐki/aşk diziye damga vuran ana temalardan birisidir. Bu iliŐki içerisinde hırs, umutsuzluk, korku gibi duygular da vardır. Burada göze çarpan bir tutarsızlık vardır. Birkaç haftada bir gerçekleŐen buluŐmaların kopuk kopuk olmasıdır. Sanki belli bir süre sonra oradan ayrılmak zorundadırlar. Bu zamansal kopukluk ve tuhaflık, ikili kendini 1997 yılında San Junipero'nun sahilinde konuŐurken bulunca iyice belli eder. Âdeta seksenlerden doksanlara bir ışınlanma gerçekleŐmiŐtir ama zamansal özellikleri deĐiŐse de yer aynı yerdir. İekli ilişkisini bu kasabada geliŐtirirken sahne aniden deĐiŐir ve yeni bir betimleme ortaya çıkar. YaŐlı siyahi bir kadın mezarlıktan hastaneye doğru bakıcı eŐliĐinde gitmektedir. Bu kadın aslında gerçek hayattaki Kelly'dir, 73 yaŐındadır ve kanser nedeniyle gün saymaktadır. EŐini ve çocuğunu kaybetmiŐtir. Mezarlık dönüŐünde hastanede ölmek üzere olan Yorkie'yi ziyarete gitmektedir. Yorkie, kırk yıl önce bir trafik kazası sonucu fel geçirmiŐ, yatalak olmuştur ve Şimdi ölümu beklemektedir. Yatağa mahkum olmadan önce eŐcinselliĐi nedeniyle muhafazakar ailesi tarafından reddedilmiŐtir. Bu noktada düğüm biraz çözüldü. Hastanede buluŐan ikili aslında San Junipero isimli sanal simülasyon içerisinde genç halleri ile buluŐabilmektedirler. Bu âdeta ölüm sonrası yaŐamları için bir deney ve deneyimdir. Őakaklarına koydukları ufak taŐ benzeri bir aygıt ile bu dijital cennete bağlanmaktadırlar ve dünyanın gerçekliğinden kopmaktadırlar. Bu dünyada asla koŐup eğlenemeyecek olan çift hastane odasında dijital cennete bağla-

⁵⁰ Orin Posner, "'Heaven is a Place on Earth'?: Configuring the Horizon of Queer Utopia in Black Mirror's 'San Junipero'", *American Science Fiction Television and Space: Productions and (Re)configurations (1987-2021)*, ed. Joel Hawkes vd. (Cham: Springer International Publishing, 2023), 55-70.

⁵¹ San Junipero'yu inşa eden ya da yöneten Şirketin adı TCKR'dir. Tuckers adı ile Şirketin ismi sessiz harflere kodlanmıŐtır. Yani bu ince ayrıntıda bile senarist bilindiŐi mesaj vermeyi ihmal etmemiŐtir.

nıp diledikleri hayatı yaşamayı keşfetmektedir. Belirtmek gerekir ki bir ara bu simülasyonda Yorkie, Kelly’yi kaybetme korkusu yaşamıştır. Onu, aramaya koyulur ancak Kelly oldukça dışadönük ve yerinde durmayan bir tiptir. Yorkie onu ararken bu sanal gerçeklik içerisinde Bataklık isimli bir yerin varlığını öğrenir. Burada uyuşturucu müptelaları, keşler ve belalı tipler vardır. Kelly, Yorkie’yi buradan kurtarır ve ilişkilerini pekiştirirler. Yorkie sonsuza kadar Kelly ile bu sanal cennette kalmak istemektedir. Fakat bu noktada Kelly’de bir belirsizlik ve kararsızlık vardır. Kelly, eşi ve çocuğu gibi gömülmek ya da bu dijital cennette Yorkie ile yaşamak arasında bir iklimde kalmıştır. Sonunda ölen ikilinin San Junipero’da buluşmaları ile dizi bitmektedir. Yani Kelly ötenazi ile ölüp dijital cennette yaşamayı tercih etmiştir. Cesedi ise gömülmüştür. Sanki beden ait olduğu yere, bilinç ise sonsuzluğa teslim edilmiş gibidir. Filmin sonunda bir robot, ikilinin bilinçlerini dijital bir ağıza yerleştirirken belirir. Böylelikle film biter.⁵²

İlk önce San Junipero isminin gönderimine bakıldığında, bir Hristiyan azizin isminin bu diziyeye uygun görülmesi bu araştırmanın bağlamı açısından ilgi çekicidir. Çünkü dindışı ölümsüzlük arzusunun doğasının San Junipero vesilesi ile inceleyen bu çalışma açısından dizide aslında dinî temalara yer verilmesi hem ironik hem de meşrulaştırıcı bir yönelime sahiptir. Kurgulayanlar ve izleyiciler için ulvi anlamlarının yanı sıra bu ismin verilmesinin eğlenceli olduğu da yadsınamaz. Junipero Serra, Kaliforniya’nın⁵³ kurucusu olarak kabul edilen Hristiyan misyoner bir din adamıdır. Amerika’da 21 kilise kurmuş, Hristiyanlığın Kızılderililer ve Amerikalılar arasında yayılmasında ciddi hizmetleri bulunan Junipero’nun kullandığı yolun bugün eyaletleri birbirine bağlayan bir anayola dönüştüğü belirtilmektedir. Vatikan, Junipero’yu yakın zamanda aziz ilan etmiştir. Ayrıca ismi silikon vadisinde bir caddeye verilmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki Junipero tartışmalı bir isimdir. Vatikan onu aziz kabul ederken bazıları için o bir şeytandır. Çünkü Kızılderililerin katliamı ile ilişkilendirilmektedir.⁵⁴

Junipero, Latince ardıç ağacı anlamına gelen *juniperus* kökünden türetilmiş bir isimdir. Özellikle Türk ve Çin kültüründe kutsal kabul edilen ardıç ağacı,

⁵² Filmin ayrıntılı anlatımı için Bk. Cenk Tan, “Sanal Cennetin Ütopik Distopyası: Black Mirror’dan San Junipero”, *Bilimkurgu Kulübü* (blog), 30 Mart 2019.

⁵³ Silikon vadisi olarak anılan ve Intel, Google, Yahoo gibi teknoloji şirketlerin merkezi burada bulunmaktadır.

⁵⁴ Michael Martinez, “Pope Francis makes missionary Junipero Serra a saint | CNN” (Erişim 29 Aralık 2022); Steven W. Hackel, *The Worlds of Junipero Serra: Historical Contexts and Cultural Representations* (California: University of California Press, 2018).

Tanrıyla özdeşleştirilmiş bir hayat ağacıdır.⁵⁵ Hayat ağacını temsil eden ve yaprakları daima yeşil kalan ardıç, aynı zamanda ölümsüzlüğün sembolüdür.⁵⁶ Yani bilinçli ya da bilinçsiz Junipero'nun dijital cennetin ismi olması birkaç gönderime sahiptir ve bunun anlamı açıktır; Aziz Junipero'ya meydan okumak ya da onun misyonunu devralarak eldeki imkan ve kabiliyetlerle (sağlık ve bilinç teknolojileriyle) dine ihtiyaç kalmayacak şekilde ölümsüzlüğü inşa etmek.

Diğer taraftan dizide betimlenen ve sunulan ölüm, mezarlık, hastane, yaşlılık ve dünya temalarının/fenomenlerinin kurgulanma biçimi ilgi çekicidir. Hayat; acı, hastalık ve yaşanmamışlıkların olduğu bir yerdir. Hayatın aciziyeti yaşlılıkta iyice kendisini göstermektedir. Ölümcül hastalıklar, yatağa bağımlılık, ızdıraplar ise cabasıdır. Dizide hastane gelecekte gelişmiş teknoloji ile insana konfor ve huzur sunan sessiz sakin bir mekândır. Aslında bilim ve teknolojinin en belirgin şekilde karşımıza çıktığı yerlerden birisi hastanelerdir, denilebilir. Ölüm, tedavinin sona erdirilmesiyle ortaya çıkan teknik bir olgu iken ölümsüzlük yönündeki arzu ve somut girişimler de bu bilimselliğe ve hastane teknolojilerine eklenme eğilimindedir.⁵⁷ Zaten popüler kültür, bilgi ve eğlence endüstrisinin hastalık, ölüm ve soyun tükenmesi gibi insan bedeni ile ilgili olguları odağına almıştır.⁵⁸

Hastane teknolojilerinin paltayif bakım, ölüm ve ölüm ötesi inşasında odağı alınması hem popüler kültür hem de futuristik yaklaşımlar açısından önemlidir. Ayrıca dizideki hastane görüntüsü, sakinliği ve güveni simgeler nitelikte olmakla birlikte gerçek ötesi ve hiperteknolojiktir.⁵⁹ Kablo kalabalığı yoktur, her şey sade basit ve teknolojiktir. Fakat ironik bir şekilde hastanede gelişmiş teknoloji ile sunuculara (*server*) ya da aygıtlara bilincin aktarımı ve yaşatılması mümkün iken kurgusal bir tezat olarak kanser hâlâ çaresiz bir hastalık şeklinde resmedilmektedir. Burada doğa dünyası ile dijital dünya ayrımı keskinleşmektedir. Yani doğa dünyasına ait olan sorunlar başka bir boyut ve varlık düzenine ait iken dijital dünyanın problemleri ise başka bir evrene aittir.

⁵⁵ Salih Işık, "Hayat Ağacı ve Kutsal Ağaçlar: Türk ve Çin Mitolojisi Üzerine Bir Karşılaştırma", *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi (IJHE)* 5/11 (2019), 551.

⁵⁶ James Bond, "Evolution, Innovation Symbolism in Medieval Monastic Gardens", *Ecclesiastical Landscapes in Medieval Europe: An Archaeological Perspective*, ed. José Carlos Sánchez-Pardo vd. (Oxford: Archaeopress Publishing, 2020), 176.

⁵⁷ Sağır, *Ölüm Sosyolojisi*, 302.

⁵⁸ Rosi Braidotti, *İnsan Sonrası*, çev. Öznur Karakaş (İstanbul: Kolektif Kitap, 2018), 138.

⁵⁹ "Hiper" ve "gerçek ötesi" kavramlarının kullanımı için Bk. Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, çev. Oğuz Adanır (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2011), 28.

Bir diğer husus doğa ve dijital dünya ayrımı nettir fakat cennetin hangi kategoriye ait olduğu belirsizdir. Bu noktada San Junipero’da dinin betimlediği cennet temaları ile sanal cennetin temaları örtüşür niteliktedir. Çünkü burada edebî gençlik ve sonsuz yaşam vardır. Simüle edilmiş böyle bir yaşamda hastalıklar ve bedenın doğasına ait sorunlar yoktur. Ne var ki dijital cennette hisler, özlemler, hazlar, duygular olsa da tatlar ve yaralanmalar yoktur. Dizinin birkaç sahnesinde bu Kelly’nin keşfettiği bir şeydir. Sigaranın tadı yoktur, ayna kırılrsa bile el yaralanmaz, araba kazasının korkusu yaşansa bile kaza sonucu yaralanma ve ölüm yoktur. Bu filozofların ve düşünürlerin öldükten sonra bilincin devam ettiği savı ile uyumlu bir betimlemedir. Bu tez “Bilinç varsa ona ait özellikler ve idrakler olmalı bedene ait zaafılar ise olmamalıdır” şeklinde savunulabilir.⁶⁰ Nitekim Kalyoncu’ya göre;

Ölüm acıların son bulması, zamandan mekandan bağımsızlık, yer çekimi olmadan rüyadaki gibi bir yaşam şeklinde tasavvur edilebilir. Ölümden sonraki yaşamda sınırlamalar, bedensel eksiklik ve yıpranmaların olmayacağı varsayılabilir. Bu eksiklik olmayan mükemmel bir yaşamın/bilincin hayatıdır. Böyle bir hayat, gözleri görmeyen, kulağı işitmeyen, tekerlekli sandalyeye mahkum olanlar için görebilmenin, duyabilmenin, yürüyebilmenin imkanı demektir. Belki de bedensel yeteneklerini tüketmiş birinin kusursuz hislere ve daha üst algılama özelliklerine erişmesi demektir. Tüm negatif çağrışımlardan uzak, ölümün soğuk ve ürkütücü yüzü yerine yepyeni bir hayata doğuş müjdesi. Öyle bir hayat ki; nimetler lezzetler, heyecanlar en üst seviyede. Sonsuz bir hayat ölümsüzlüğe geçiş. Ölümden sonra hayat devam edecek demek birey ölümü tadacak demektir, kişi ölüm olayını tadacak yani ölüm bilinci ortadan kaldırmayacak, aksine idrak edecek anlamına gelmektedir. Beden ve maddi olan her şey ölümle zeval bulurken ruh, şuur ve hisler varlığını devam ettirecektir. Ruhun fonksiyonları (görme, işitme, koklama, tat alma, dokunma hissi, aşk, sevgi, şefkat, hasret, kin, nefret, kıskançlık, intikam vb.) bedene ihtiyaç duymaksızın varlıklarını ve işlevlerini sürdürüyor olmalıdır. Ceset çürürken ruh başka bir âleme/boyuta gider. Böylelikle çok boyutlu bir yaşam tanımlanmış olur.⁶¹

⁶⁰ Ancak bu özellikle cismani haşır savunucuları açısından dinin kabul etmeyeceği bir çarpıtmadır. Onlara göre insan, sadece ruhu ya da bilinci ile değil her şeyi ile kişi olarak öte dünyada ebedi yaşamın lezzetlerini tadacaktır.

⁶¹ Hamdi Kalyoncu, *Ölümsüzlük İhtiyacı* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2011), 40-41.

Böyle bir boyut fikri tartışmalıdır. Din dilinde berzah, melekût, ruhlar âlemi gibi tanımlamalar⁶² varken klasik düşüncede dünyanın ötesinde idealar âlemi, reenkarnasyon döngüleri⁶³ ve mükemmel daire sistemleri⁶⁴ öne çıkar. San Junipero'nun yer aldığı elektronik sistemler içerisindeki yaşamın ise hangi boyutu temsil ettiği belirsizdir. Şu kesindir ki; San Junipero hiçlik karşısına konumlandırılmış bir tekno-dijital sonsuzluk evrenidir. Bu evren her hâlükârda kadim düşüncede ortaya çıkan felekler, evrensel sistemler, göksel küreler⁶⁵ gibi doğal değildir. Teknik ve varoluşu anlamaya çalışan Heidegger'in ön görüşü ile yapay da değildir. Yersiz yurtsuz, kökünden sökülmiş insanın başka bir boyuttaki arayışıdır. Aslında bunun müsebbibi bizzat teknolojinin kendisidir. Hatta bu düşünceye göre yaşamın anlamı dünyada kaybolmuştur, ölümlü varlıklar olmanın ve ölümün de anlamı kaybolmuştur. Anlamın yitirildiği bu dünyada insan kendisine yuva aramalıdır. Bu anlayışa göre *kendimizi yuvada hissettiğimiz yer sevdiğimiz şeylerin yakınlığına sokulduğumuz yerdir/mekândır*.⁶⁶ Şirin sahil kasabası San Junipero, kumsalı ve denizi ile izleyiciye böyle bir yuva sıcaklığı vermektedir. San Junipero, Kelly ve Yorkie için yaşamda bulamadıklarını ve acılarını telafi ettikleri/edebilecekleri, sonsuza kadar gerçek aşkı ve yakınlığı yaşayabilecekleri bir yuvadır. Hayatın telafisi ve ödülü olarak sonsuz yaşam teması sanal cennetin odağında yer almaktadır. Burada dinlerin betimlediği cennetin taklit edildiği söylenebilir. Zaten ölüm ötesi kurgusu ve inşa etme iddiası başlı başına dinsel bir taklittir. Burada dindışı ölümsüzlük arzusunun hayata geçirilmesi/kurgulanmasında da içerik olarak bu taklitten kaçılmadığı görülmektedir. Nitekim San Junipero'nun Hristiyanlığın vazettiği cennetin transhumanist inşası ile ortaya çıkan sanal bir cennet olduğu dillendirilmiştir.⁶⁷

Şunu da belirtmek gerekir ki barda içmek ve eğlenmek, özgürce cinsel hayatını yaşamak dijital cennetin en önemli faaliyetleri olarak gözükmekte-

62 Cavit Sunar, "İnsan Alem İlişkisi", *İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi* 3 (1977), 49-99.

63 Platon, *Phaidon*.

64 Yavuz Unat, "Aristoteles'in Evren Anlayışı ve İslam Astronomisine Etkisi" (Aristoteles Sempozyumu, Ankara: Düşünbil Akademi, 2016), 1-22.

65 İslam kozmolojisinde felek ve göksel kürelerin kullanımı için Bk. İlhan Kutluer, "Felek", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 04 Ocak 2023).

66 Gür, "Yaşam ile Ölüm İlişkisinin Açıklığı Olarak Dünya: Fenomenolojik Bir Heidegger Okuması", 315-316.

67 Rachel Anderson, "'Virtually Heaven: Transhumanist Constructions of Christian Heaven in 'Ready Player One' and 'San Junipero'", *Relics, Remnants, and Religion: An Undergraduate Journal in Religious Studies* 3/1 (Ocak 2018), 1-26.

dir. Benzeri temalarla birlikte posthümanist “masum” ve “marjinal” isteklerin ebedileştirmesinden, sorumsuz bir özgürlükten, dini aşma teşebbüsünden bahsedilebilir. Yani Tanrı’nın cenneti ebedilik ve haz vaat etse de San Junipero bundan daha fazlasıdır ve daha kabul edilebilirdir.⁶⁸ Her ne kadar bir simülasyon olsa da, insan orada özgür ve Tanrı’dan bağımsızdır. Nitekim bu özgürlük içerisinde cehenneme de yer vardır. Dizide “Bataklık” olarak isimlendirilen ve kurgulanan yer cehenneme gönderme yapmaktadır. Bu cehennem dünyada alışkın olduğumuz kötü ve karanlık mekânlara benzemektedir. İnsancıldır ve Tanrı’nın cehennemi gibi değildir.

Tüm bu faaliyetler ölüm ve ötesini aşmak, ölüme dair tüm korkuları yenmek için konforlu, kontrollü bir gelecek sunmaktadır. Ölüm günü yaklaşan Kelly, ölümüne kendisi karar vermiştir. Yine öldükten sonra kendisine ne olacağına da karar vermiştir. Dijital cennette bilinciyle var olmayı seçmiştir. Cesedi mezara gömülürken genç Kelly kendisini Yorkie ile mutlu bir şekilde araba ile seyahat ederken bulmuştur. Burada dizi, ölüm ötesindeki bilinmezliği ve belirsizliği aşma mesajı vermektedir ve bu aynı zamanda insan için yeni bir varoluş tarzıdır. San Junipero, sonsuz tekno-dijital varoluşun temsilidir. Böylelikle kurguya göre Tanrı gibi olmanın ötesine Tanrıyı aşmaya yönelik bir imkân elde edilmiştir. Aslında bu insan psikolojisinin temel bir eğilimi şeklinde yorumlanabilir. Adler’e göre aşağılık ve eksiklik duyguları içerisindeki insanoglunun ereği Tanrıya benzemek ve onu aşmaya yöneliktir. Adler her ateistin böyle bir ereği olduğunu iddia etmektedir.⁶⁹ Dolayısıyla San Junipero’da açığa çıkan ölüm ötesini inşa etme hayali/arzusu, temelinde Tanrıyla rekabete dayanmaktadır. Ne var ki bu temel saikten hareket eden akıl, bizzat dini/Tanrıyı taklit etmekten kaçamamaktadır. Dijital cennetin bizzat kendisi bir taklit olarak yorumlanabilmekle birlikte içeriğindeki her şeyin dinin vazettiği cennetin kötü bir duplikasyonu olduğu değerlendirilebilir. Tekno-medyatik yaşamı benimseyen bu çağın insanı, böylece aşağılık/yetersizlik duygularını tatmin ediyor gözükmektedir. Oysa inanç ile mutmain olmuş bir kişinin ölüm karşısındaki tavrı ve ölümsüzlük arzusu bambaşkadır.⁷⁰ Bu tür bir dünyevi sanal cennetin onları tatmin etmeyeceği tahmin edilebilir. Dolayısıyla inananlar için ölümsüzlük arzusunun bu şekilde yani Tanrıyı dışlayacak şekilde tatmin

⁶⁸ Anderson, “‘Virtually Heaven: Transhumanist Constructions of Christian Heaven in ‘Ready Player One’ and ‘San Junipero’”, 9.

⁶⁹ Ferah, “Bireysel Psikoloji ve Din”, 204; Adler, *Yaşamın Anlam ve Amacı*, 64-65.

⁷⁰ Bu noktada Mevlana Celaleddin Rumi’nin ölüme yönelik yaklaşımı hatırlanmalıdır. O ölümlü Allah’a vasil olacağı bir düğün günü (şeb-i aruz) kabul etmiştir.

edilme fikri, sanal ve aldatıcı gözükmetedir. San Junipero örneğinden bakıldığında fitri/doğal bir arzu karşısında sanal bir çözüm/arayış vardır.

Başlangıçtan itibaren vurgulanmaya çalışıldığı üzere insan, ontolojik olarak yaşama arzusu ve ölüm duygusunu bedeninde ve ruhunda hissedebilen bir varlıktır. Bazen yaşama arzusu, ölüm duygusunun önüne geçmekte, bu öne geçiş bazen bir tutkuya, tutku da tarihsel ve maddi şartların etkisiyle insanda var olan içkinlikle beraber ebedilik veya ölümsüzlük duygusuna dönüşebilmektedir. Ölüm karşısındaki tavır insanın hayatını belirleyen bir unsurdur, çünkü bu, tamamen evrene ve hayata karşı tutumun belirleyicisidir. Kübler-Ross'un ifade ettiği gibi ölüm karşısında inkar, öfke, depresyon, kabullenme gibi yas süreçleri normal ve olağandır. Ancak evren ve anlama ilişkin ölüm ile ortaya çıkan tavır ise varoluşsal ve felsefidir. Burada ideoloji ve dinlerin çatışması ya da farklılaşması kaçınılmazdır.⁷¹ Öte dünya olmadığına inananlar dünyevi şeyleri ve mücadeleyi kutsallaştırma eğilimindedir ya da hiçlik fikri ile insanı yüceleştirmek durumundadır.⁷² Burada önemli olan ideolojinin dine karşıtlığı ve çözüm önerileridir. Günümüzde ortaya çıkan transhumanizm gibi akımlar insanlara yeni bir ideoloji ve gelecek sunmaktadır. Bilinç aktarımı, nöral-implant çipler ile dünyaya bağlanabilen beyinler, metaverse gibi hayata geçirilmeye çalışılan olgular düşünülürse eski bilinen dünyadan farklı bir dünya ile karşı karşıya kalındığı kesindir. Buradaki ideoloji çoğunlukla dini dışlayıcıdır. Din ile teknolojinin vaad ettiği gelecek arasında bağ kurmaya çalışan dönüştürücü adaptif futuristik-transhumanistik düşünceler⁷³ bir kenara bırakılırsa abartılı bir yorum ile gelecekte dine yer yok gibi gözükmetedir, varsa da bu, geleceği inşa eden insanların ya da robotların inisiyatifinde olacağı benzenmektedir.

⁷¹ Bütün bunlar saf katıksız ayrılmış vaziyette olmayabilir. Kübler-Ross ölüm döşegindeki hastaları incelerken şöyle bir tespit yapmıştır; "Dindar hastalar, dindar olmayanlara göre biraz daha farklıydılar. Bu farkı tanımlamak kolay değildir çünkü dindar insanla kast ettiğimiz şeyi açıkça tanımlamak da güçtür. Yine de, içsel bir inancı olan gerçekten dindar pek az insanla karşılaştık. Bu nadir insanlara inançları yardım ediyordu ve onları en iyi gerçek birer ateist olan hastalarla karşılaştırmak mümkündür. Hastaların çoğu bu iki durumun arasında bir yerdeydi ve bir çeşit dini inanca sahipti ama bu onların korkularını ve kaygılarını gidermelerine yardımcı olmuyordu. Kübler-Ross, *Ölüm ve Ölmek Üzerine*, 263.

⁷² İlki için Camus, ikincisi için Sartre örnek verilebilir.

⁷³ Bu konuda bakınız; Calvin Mercer - Tracy J. Trothen, *Religion and the Technological Future: An Introduction to Biohacking, Artificial Intelligence, and Transhumanism* (Switzerland: Springer, 2021); "The Digitalised Image of God: Artificial Intelligence, Liturgy and Ethics.", *Centre for Technomoral Futures* (17 Temmuz 2021).

Anlaşılabacağı üzere bu tür bir gelecek kurgusunda yer alan ideoloji, dinlerdeki hayat algısından ve ölüm ötesi anlayıştan farklıdır. Söz gelimi, Yahudi-Hıristiyan gelenek ölümü bir ceza ve trajedi, İslam ise bir imtihan olarak kabul etmekte ve bu şekilde yaşamı belirlemektedir. Transhümanist ve birtakım düşüncülere göre ise evrimine devam eden insanlık "tanrı-insan" ya da "postinsan" evresine geçmiştir.⁷⁴ Her ne kadar Batı medeniyetinin hayat okuması ve anlamlandırması ile ilişkilendirilebilirse de tekno-medyatik evrenin karakteri dindışı bir fantazma ve hayaldir. Yani dinden bağımsız psikik süreçlerle yön bulan bir motivasyon ve tatmin kaynağıdır. Bilinçdışı dinamiklerle işleyen ve kişiyi aşan arzu ve fanteziler; hakikatin, yaşamseverliğin ve varlıkla ilişkiyi belirleyen arayışın zembereği şeklinde düşünülebilir.⁷⁵ Dolayısıyla ölümsüzlük arzusunun dindışı okuması ve kavranması büyük kuramsal fikirlerin temeli, varlıkla ilişkinin belirleyicisi ve meşrulaştırma aracı sayılabilir. Tekno-ölümsüzlük de bu tür kuramsallaştırılmış transhümanist, ateist, materyalist ve nihilist düşüncelerin meşrulaştırma aracı şeklinde ortaya çıkmaktadır. San Junipero'da kurgulanan geleceğin, ölümsüzlük arzusu ile tekno-aşkının bir fantezisi olduğu söylenebilir. Hatta bir kaçış fantezisi. Bu fantastik mekanizma ile dijital teknoloji, ölümsüzlük, yaşam ve ölüm üzerine kontrol sahibi olma hayalleri körüklenmektedir.⁷⁶

Dindışı ölümsüzlük arayışını anlamlandırmak ve meşrulaştırmak için San Junipero ile kurgulanan gelecek, ışıltılı ve cezbedici olsa da varoluşsal anlam sunma açısından dinî perspektiften oldukça problemli gözükmektedir. San Junipero hayatı simüle etmiş, açık kod ile yazılmış yapay zekânın sonsuz senaryo üretimi ile ebedî kendi kendine oynayacak bir filme benzemektedir. Bunun anlamı nedir? Ontolojik olarak Tanrıyı dışlayan her anlayış din ile kıyaslandığında anlam sunma ve insanı tatmin etme açısından, değil ölüm ve ötesini, bizzat hayatın anlaşılma ve yaşanması noktasında her zaman eksik kalacak, kendi içerisinde kısır bir döngüye dönüşecektir.

Tanrısızlığı kutsayan postmodern merkezizetsiz dijitalizm ve transhümanizm, ölümsüzlük arayışında⁷⁷ insan çoğunlukla nihilist bir güç istencini arzu edecek ve bundan nemalanacaktır. Dahası bu istekle güç bulan üst insan,

⁷⁴ Karademir, *İnsanın Ölümsüzlük Arayışı (Birinci Kitap)*, 106-112; Nihat Bakaç, "Nihat Karademir: Yahudi-Hıristiyan geleneği ölümü bir ceza ve trajedi, İslam ise bir imtihan olarak kabul eder ve yaşamla eşitler", *Independent Türkçe* (20 Haziran 2022).

⁷⁵ Tura, *Şeyh ve Arzu*, 10-36.

⁷⁶ Braidotti, *İnsan Sonrası*, 138.

⁷⁷ Karademir, *İnsanın Ölümsüzlük Arayışı (Birinci Kitap)*, 266-282.

Tanrı'nın öldüğünü söyleyip iyinin ve kötünün ötesinde bir yaşam arzu edecektir. Ne var ki böyle yorumlandığında San Junipero ile kurgulanan dindışı ölüm ötesi arayışında ve ölümsüzlük arzusunun doğasında Nietzsche'nin psikolojisi ve insan anlayışı olduğu söylenebilir.⁷⁸ Bu tür bir anlayış ve psikolojinin altında hazcılık, alkolizm, cinsellik, travmatik olaylar etkindir. Nitekim Sevinç tarafından inançsızlık/imansızlık psikolojisi ile bu olgular arasındaki bağ ampirik olarak gösterilmiştir.⁷⁹

Kısaca San Junipero ile ortaya çıkan dindışı ölümsüzlük arayışının doğasında nihilist ve posthumanist bir anlayış vardır. Gerçek dünyada insan, beyhude de olsa, yokluk ve hiçlik ile mücadele etmek zorundadır. Üst insan ya da posthuman normal şartlarda zaman ve evrene hükmedemese de kendi evrenini oluşturabilir. San Junipero'da zaman ve mekân sorunu yoktur. Bunlar basit mühendislik işlemleri gibi durmaktadır. Kelly ve Yorkie bir anda seksenlerde bir anda doksanlarda olabilmektedir. Artık dilediğince zaman ve mekâna hükmedebilen bir imkân kabiliyeti vardır. Metaverse benzeri bu simülatif ölüm ötesi dünya kurgusu; içinde yaşayan insanların mı yoksa onu inşa edenlerin mi, devletin mi yoksa şirketin sahibinin midir, belli değildir. Ölüm ötesi bu arzunun profesyonel ve ticari bir şekilde yönetilmesi üzerine örtük bir kurgu ve metalaştırma olduğu açıktır. Bu da rasyonel varlıklar olarak insanın doğasını ve arzularını yönetmesi açısından din ile alakası ol(a)mayan makul bir durumdur. Yani burada metalaştırılmış bir ölümsüzlük arzusu vardır. Nitekim San Junipero'nun yapımcısı Netflix de, senaryoda San Junipero'yu inşa eden ve yöneten TCKR Sistemleri de ölümsüzlüğü, cenneti ve içerisindeki dünyevi zevkleri dizayn eden ve satan şirketlerdir. Son söz olarak Baudrillardca söylenecek olursa⁸⁰ dindışı ölüm ötesi arayışında ölümsüzlük arzusunun yapay/sanal tatmini olarak duran San Junipero, Tanrının cennetinin alternatifi gibi sunulmuş fetiş bir metaya benzemektedir.

⁷⁸ Pınar Basmacı, "Nietzscheci Nihilizmin Postmodern Süreçteki Dönüşümü", *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10/1 (2020), 149-159; Patrick Roney, "Aşkınlık ve Yaşam: Nietzsche ve 'Tanrının Ölümü' Üzerine", çev. Elis Şimşon, *Kaygı* 20 (2013), 305-322.

⁷⁹ Kenan Sevinç, *İnançsızlık Psikolojisi* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2017), 220-224.

⁸⁰ Jean Baudrillard, *İmkânsız Takas*, çev. Ayşegül Sönmezay (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012), 47, 130.

Sonuç

(Elçi) Size, öldüğünüzde, toprak ve kemik yığını haline geldiğinizde, mutlak surette (kabirden) çıkarılacağınızı mı vâdediyor? Bu size vaâdedilen çok uzak! Hayat, şu dünya hayatımızdan ibarettir. (Kimimiz) ölürüz, (kimimiz) yaşarız; bir daha diriltilecek de değiliz! (Mü'minün, 35-37).

San Junipero'da kurgulanan hikâyenin ana fikri insanın var olma ve varlığını sürdürme arzu ve isteğidir. Ancak Tanrının sunduğu ve sınırlarını/kural-larını belirlediği dinde vaad edilen bir cennet yerine, San Junipero ile; kişinin tercih ve isteklerine cevap veren, bireylerin olmak istedikleri yaşta ve çağda, yine olmak istedikleri benlikler ile yaşayacakları, satın alınabilen, dünyevi sanal bir cennet fikri dizayn edilmektedir. Bu fikirde kişinin istediği ve onay-ladığı, kural ve sınırlamanın olmadığı, bireyin tercihlerine bırakılmış sonsuz bir sanal dünya vardır. Kişinin gerçek yaşamında, hayatının bir döneminde deneyimlemek istediği ancak gerçekleştirmediği, bastırıldığı/baskıladığı ya da engelle(n)diği geçmişteki arzu ve isteklerini gerçekleştirmesine olanak tanıyan, her türlü baskı ve bariyerden uzak sınırsız haz ve eğlencenin olduğu sanal cennet, insanın bilincini/ruhunu ebedileştirme iddiasında dindışı dünyevi yaşantının bir yansıması ve uzantısı olarak gözükmektedir.⁸¹

Neticede dindışı ölüm ötesi arayışında kurgulanan San Junipero, dinlerde yer alan ahiret ve cennet inancının seküler/profan bir taklidi olarak düşünülebilir. Din karşıtı yoğun temalar içeren dizide, bilim ve dünyaya olan inancın temel alındığı, böylelikle bilim ve dünyeviliğin kutsandığı, Tanrı ve dinin işlevsiz kılındığı, dünyayı inşa eden insanın kendi elleriyle ahireti de inşa edebileceği ve bunu da satın alabileceği ya da tercih edebileceği mesajları yer almaktadır. Bununla birlikte dindışı gerçek ölümsüzlüğe ulaşmada bu gönderim, ahiret inancı olmayanlar için somut bir gerçekliğe tekabül etmektedir. Dinlerdeki gibi gaib, görünmez ve belirsiz değildir.

Dizinin bir diğer önemli alt mesajı,⁸² “Ölümsüzlük arzusunun karşılanmasında ve ölümü alt etmede bilimsel çabalar ve teknolojik gelişmelere gü-

⁸¹ Burada aşkın olmayan pozitivist ve ampirist bir sınırlılık olduğu iddia edilebilir. Black Mirror serisi genellikle distopik bir tekno-geleceği betimlemektedir. Ancak San Junipero ironik bir sunuma sahiptir ve buradaki felsefi vurgu açıktır; bu gelecek insanlar için iyi midir kötü müdür? Çoğu kimse için ütopya olarak görülse de San Junipero ütopyik bir distopya şeklinde isimlendirilebilir. Bakınız; Tan, “Sanal Cennetin Ütopik Distopyası”.

⁸² Bu noktada şu akla gelebilir: “Senarist böyle bir mesaj murad etmiş midir?”. Burada mesaj ve alt mesaj olarak kast edilen, konu ve yöntem bağlamında anlatıdan/metinden ortaya çıkan mana ya da anlaşılabilir şeylerdir. Yani alıcının imlediği, tasavvur ettiği/edebileceği kodlar ve göstergelerdir.

venilmelidir.” Bu çaba ve imkânlar sayesinde insanlar dijital cennette sonsuza kadar yaşayabilirler. Burada eşcinsellik, zaman ve mekân tercih etme hakkı, dünyada yapılamayanları ve yasaklananları yapabilme imkânı vardır. Ölüm karşısında çaresizlik içerisindeki insanın hayal ve arzularını yansıtan bu fantastik fikirler, insanın en temel güdüleri ve kendi kişisel varoluğu ile ilişkilidir ve insancıldır.

Sonuçta dinlerde yer alan ölüm ötesi hayatın ve cennetin seküler/dünyevi/ teknolojik taklidi olarak kurgulanmış San Junipero ile yansıtılan dindışı ölüm ötesi arayışında ve ölümsüzlük arzusunun doğasında; hazcılık, alkoholizm, cinsellik, travmatik olaylar, kozmik anlam arayışı, evrende kendini değersiz ve önemsiz hissetme gibi olgular olduğu söylenebilir. Nitekim San Junipero’da bu öğeler oldukça yoğun, açık ve örtük mesajlarla izleyiciye sunulmuştur. Ancak San Junipero’da kurgulanan ve açığa çıkan ölümsüzlük arzusunun doğasında bütün bunları aşan bir şeyler vardır. Son tahlilde Tanrıyı, ölümü ve dünyevi sorunları aşma, nihilist güç istenci, yok olma korkusu ile baş etme ve acılardan kaçınma, zamana ve ölüme meydan okuma, her şeyden özgürleşme, akla, güce ve teknolojiye inanma gibi saiklerin ölümsüzlük arzusunun dindışı rasyonel ve meşrulaştırıcı unsurları olarak San Junipero’da yarı ütöpik, yarı distöpik bir karakterde idealize edildiği düşünülebilir.

Kaynaklar/References

- Adler, Alfred. *Yaşamın Anlam ve Amacı*. çev. Kamuran Şipal. İstanbul: Say Yayınları, 9. Baskı., 2011c.
- Anderson, Rachel. “‘Virtually Heaven: Transhumanist Constructions of Christian Heaven in ‘Ready Player One’ and ‘San Junipero’”. *Relics, Remnants, and Religion: An Undergraduate Journal in Religious Studies* 3/1 (Ocak 2018), 1-26.
- Arslan, Umut Tümay. “Aynanın Sırları: Psikanalitik Film Kuramı”. *Kültür ve İletişim* 12 (1)/23 (Ağustos 2009), 9-38.
- Bakaç, Nihat. “Nihat Karademir: Yahudi-Hıristiyan geleneği ölümü bir ceza ve trajedi, İslam ise bir imtihan olarak kabul eder ve yaşamla eşitler”. *Independent Türkçe*. 20 Haziran 2022. Erişim 31 Aralık 2022. <https://www.indyturk.com/node/523646/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/nihat-karademir-yahudi-h%C4%B1ristiyan-gelene%C4%9Fi-%C3%B6l%C3%BCm%C3%BC-bir-ceza-ve-trajedi>
- Basmacı, Pınar. “Nietzscheci Nihilizmin Postmodern Süreçteki Dönüşümü”. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10/1 (2020), 149-159.
- Baudrillard, Jean. *İmkânsız Takas*. çev. Ayşegül Sönmezay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2. Baskı., 2012.
- Baudrillard, Jean. *Simülakrlar ve Simülasyon*. çev. Oğuz Adanır. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 6. Baskı., 2011.
- Bond, James. “Evolution, Innovation Symbolism in Medieval Monastic Gardens”. *Ecclesiastical Landscapes in Medieval Europe: An Archaeological Perspective*. ed. José Carlos Sánchez-Pardo vd. 167-181. Oxford: Archaeopress Publishing, 2020.

- Braidotti, Rosi. *İnsan Sonrası*. çev. Öznur Karakaş. İstanbul: Kolektif Kitap, 2. Baskı., 2018.
- Canetti, Elias. *Ölüm Üzerine*. İstanbul: Payel Yayınları, 2007.
- Cook, James. “San Junipero and the Digital Afterlife”. *Black Mirror and Philosophy*. ed. David Kyle Johnson. 109-117. USA: John Wiley & Sons, 2020. <https://doi.org/10.1002/9781119578291.ch11>
- Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Temel Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma Yöntemleri*. çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013.
- Çelik, Ezgi Ece. “Antroposen ve Posthuman İnsan Çağı’nda İnsan Sonrası Olmak”. *Cogito İnsan Sonrası* 95-96 (2019), 145-160.
- Demir, Sertaç Timur. “Doğum Öncesinden Ölüm Sonrasına Sonsuzluk Tasarısı olarak Teknolojikleştirilmiş Yaşam”. *Journal* 12/2 (Haziran 2022), 173-203.
- Ferah, Nimet. “Bireysel Psikoloji ve Din”. *Toplumbilimleri Dergisi* 8/15 (2014), 195-208.
- Green, André. *Yazı ve Ölüm*. İstanbul: Metis Yayınları, 2018.
- Gür, Aysun. “Yaşam ile Ölüm İlişkisinin Açıklığı Olarak Dünya: Fenomonolojik Bir Heidegger Okuması”. *Yaşam ve Ölüm Felsefesi*. ed. A. Kadir Çüçen. 11-26. Bursa: Sentez Yayıncılık, 2017.
- Hackel, Steven W. *The Worlds of Junipero Serra: Historical Contexts and Cultural Representations*. California: University of California Press, 2018.
- Horozcu, Ümit. “Ahiret İnancı ve İnsan Psikolojisi”. *Din ve Hayat* 16 (2012), 104-107.
- Hökelekli, Hayati. *Ölüm, Ölüm Ötesi Psikolojisi ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları, 2008.
- Işık, Salih. “Hayat Ağacı ve Kutsal Ağaçlar: Türk ve Çin Mitolojisi Üzerine Bir Karşılaştırma”. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi (IJHE)* 5/11 (2019), 546-566.
- Kalyoncu, Hamdi. *Ölümsüzlük İhtiyacı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2011.
- Karaarslan, Faruk. “Post Seküler Din Halleri ve Dinin Dijitalleşmesi”. *Dijitalleşen Din*. ed. Mete Çamdereli vd. 19-44. İstanbul: Köprü Kitapları, 2015.
- Karademir, Nihat. *İnsanın Ölümsüzlük Arayışı (Birinci Kitap)*. İstanbul: Lejand Kitap, 2021.
- Karakuş, Gonca vd. “Ölüm ve Ölüm Kaygısı”. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi* 21/1 (01 Şubat 2012), 42-79.
- Kaya, Fuat. *Ölüm Kitabı*. İstanbul: Ark Yayınları, 2002.
- Kaya, Mahmut (ed.). *Felsefe ve Ölüm Ötesi*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2. Baskı., 2013.
- Koç, Mustafa. “Ölümsüzlük Arzusu ve Birey Üzerindeki Etkileri”. *EKEV Akademi Dergisi* 2/3 (2000), 61-69.
- Kutluer, İlhan. “Felek”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 04 Ocak 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/felek>
- Kübler-Ross, Elisabeth. *Ölüm ve Ölmek Üzerine*. Ankara: APRIL Yayıncılık, 2010.
- Martinez, Michael. “Pope Francis makes missionary Junipero Serra a saint | CNN”. Erişim 29 Aralık 2022. <https://edition.cnn.com/2015/09/22/us/pope-francis-canonization-junipero-serra/index.html>
- May, Todd. *Ölüm*. İstanbul: Say Yayınları, 2019.
- Mercer, Calvin - Trothen, Tracy J. *Religion and the Technological Future: An Introduction to Biohacking, Artificial Intelligence, and Transhumanism*. Switzerland: Springer, 2021.
- Neuman, W. Lawrence. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I*. çev. Sefer Öze. Ankara: Yayınodası Yayıncılık, 6. Baskı., 2013.

338 • DİNİŞİ ÖLÜM ÖTESİ ARAYIŞINDA İNSAN VE ARZULARI:
SAN JUNİPERO ÖRNEĞİ

- Özben, Mevlüt. *Yapay Kutsallıklar*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015.
- Özdemir, Memduh. “Kutsalın Ölümü”. *Hece* 234-235-236 (2016), 85-87.
- Platon. *Phaidon*. çev. Suut K. Yetkin - Hamdi R. Atademir. İstanbul: MEB, 1989.
- Posner, Orin. “‘Heaven is a Place on Earth’?: Configuring the Horizon of Queer Utopia in Black Mirror’s ‘San Junipero’”. *American Science Fiction Television and Space: Productions and (Re)configurations (1987-2021)*. ed. Joel Hawkes vd. 55-70. Cham: Springer International Publishing, 2023. https://doi.org/10.1007/978-3-031-10528-9_4
- Rank, Otto. *Doğum Travması*. İstanbul: Metis Yayınları, 2. Baskı., 2014.
- Roney, Patrick. “Aşknlık ve Yaşam: Nietzsche ve ‘Tanrının Ölümü’ Üzerine”. çev. Elis Şimşon. *Kaygı* 20 (2013), 305-322.
- Royce, James. *Ölümsüzlük Düşüncesi*. çev. Mehmet Demirtaş. Antalya: Otorite Yayınları, 2021.
- Sağır, Adem. *Ölüm Sosyolojisi*. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2014.
- Sevinç, Kenan. *İnançsızlık Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2017.
- Sunar, Cavit. “İnsan Alem İlişkisi”. *İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi* 3 (1977), 49-99.
- Tan, Cenk. “Sanal Cennetin Ütopik Distopyası: Black Mirror’dan San Junipero”. *Bilimkurgu Kulübü* (blog), 30 Mart 2019. <https://www.bilimkurgukulubu.com/televizyon/dizi/sanal-cennetin-utopik-distopyasi-black-mirrordan-san-junipero/>
- Tolstoy. *İvan İlyiç’in Ölümü*. çev. Nihal Y. Taluy. İstanbul: MEB, 1963.
- Tuncer, Esra Saniye. “Göstergebilimin Çözümleme Modelleri Işığında Reklam Anlatıları”. *Atatürk İletişim Dergisi* 20 (Aralık 2020), 73-102.
- Tura, Saffet Murat. *Şeyh ve Arzu*. İstanbul: Metis Yayınları, 2002.
- Turan, Mehmet. “Kuyu Filmindeki Arzu Kavramının Lacancı Psikanalitik Yaklaşım Çerçevesinde Çözümlemesi”. *Selçuk İletişim* 7/4 (Ocak 2013), 169-185.
- Türkeri, Mehmet. *Hayatın Anlamı ve Ölüm-süzlük*. Antalya: Lotus Yayınevi, 2. Baskı., 2016.
- Unat, Yavuz. “Aristoteles’in Evren Anlayışı ve İslam Astronomisine Etkisi”. 1-22. Ankara: Düşünbil Akademi, 2016. <https://dusunbilakademi.com/aristoteles-sempozyumu-bildiri-ozetleri/>
- Uysal, Saliha. *Ölüme Uyanmak*. İstanbul: Marmara Akademi Yayınları, 2019.
- Yalom, Irvin. *Varoluşçu Psikoterapi*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 3. Baskı., 2001.
- Yasa, Metin. “Ölümden Sonra Hayatın Psikolojik Değeri”. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 22/5 (2001), 75-82.
- Zizek, Slavoj. *Yamuk Bakmak / Popüler Kültürden Jacques Lacan’a Giriş*. İstanbul: Metis Yayınları, 2. Baskı., 2005.
- Centre for Technomoral Futures. “The Digitalised Image of God: Artificial Intelligence, Liturgy and Ethics.” 17 Temmuz 2021. Erişim 20 Mayıs 2023. <https://www.technomorfutures.uk/post-doctoral-research-database/the-digitalised-image-of-god-artificial-intelligence-liturgy-and-ethics>